

ГІПНОТЕРАПЕВТИЧНА ІНТЕРВЕНЦІЯ У ГЛИБИНИ ЛЮДСЬКОЇ ПСИХІКИ: ДЖЕРЕЛО ВНУТРІШНЬОЇ ТРАВМИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЛЮДИНУ

Євген ГЛИВА

УДК 159.962

Eugene Hlywa

HYPNOTHERAPEUTIC INTERVENTION IN THE DEPTHS OF THE HUMAN PSYCHE: THE SOURCE OF INTERNAL TRAUMA AND ITS IMPACT ON A PERSON

ВСТУП

Природнім для людей є прагнення пізнати себе у своєму середовищі. У такому процесі люди розкривають свою *сутність*, буття, талант, потенціал, значення і динаміку. На жаль, разом з тим вони виявляють свої слабкості і внутрішні травми, які можуть мати прямий або опосередкований вплив на їхнє життя.

На початку цієї статті я хочу підкреслити, що внутрішня травма має багато спільного з духовністю – із внутрішнім голосом, який супроводжує кожен розсудливу людину. Це починається з того моменту, коли особистість стає самосвідомою, і триває до останнього її подиху. Такий голос є універсальним, і джерелить з моменту створення людської істоти (Юнг, 1936, 1958а; Глива, 2006; Глива & Долан, 2010). Крім того, треба цінувати те, що люди стикаються з потребою прийняття рішення кожен момент свого свідомого повсякдення і несуть відповідальність за якість своїх рішень (Сартр, 1948, 1956). Ван Каам (1969а, 1969б) і Тілліх (1952, 1953, 1954, 1955, 1958, 1959) відзначали, що користь окремого особистого рішення залежить від поширеності цінностей, які люди обстоюють і яких дотримуються. Український філософ, *Григорій Сковорода* (1995) стверджував, що чистий, справжній голос, є дійсно корисним для людини. Це голос Творця, а не голос, який “за-

плямований земним пилом”. Під “заплямованим” Григорій Сковорода мав на увазі вплив земних людських структур, таких як виховання, промивання мізків, а також наявність різнорідних ідеологічних, політичних та економічних тенденцій.

ДЖЕРЕЛА ВИПРОМІНЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ТРАВМИ

Обговорюючи внутрішню травму, є потреба детально пояснити значення терміна “внутрішня травма”. Для того щоб це зробити, слушно взяти до уваги, що студенти психології, а в цьому разі психологія визначається в австралійських університетах як “дослідження людської поведінки”, можуть відчувати себе некомфортно, якщо вони звикли до думки, що наука має справу з фактами і подіями, які можуть бути якісно й кількісно перебудовані, змінені, відсортовані. Студенти психологічного відділення університету можуть навіть вирішити, що такий підхід дослідження природи людської сутності їх не влаштовує у їхньому прагненні опанувати кар’єру “науки” людської поведінки.

Григорій Сковорода (1975) пояснив, що неможливо “схватити рукою” все те, що є “всередині” людини. Воно невидиме, але потенційно існує завжди і скрізь – воно *духовне*. З іншого боку, ще із сивої давнини

історики філософії і психології вказують, що психіка як життєздатний чинник, що не має ніякого фізичного контуру, є домінуючою силою дослідників, які вивчали сутність людини (Ауді, 1996; Роменець, 1983; Рассел, 1971). Водночас у Європі студент зустрічався з такими висловами, як *самоідеальний і самореальний; це присутність у людині, в її психіці чогось, що примушує її самоактивізуватися до зростання, до трансценденції, до самопрояву* та інших – як позитивних, так і негативних – рис-якостей. Це та внутрішня заклопотаність, яка так характерна для людського буття і яка визначається деякими дослідниками психіки як *постійна людська тривога життя* (Ролло Мей, 1953).

Гегель, як відомо, вказує, що матеріальне – це все, чим керує гравітація, а духовність – це свобода. Чітко висловлюючись, він підкреслює, що *основне людське в людині – її духовність, а не матеріальне єство*. Натомість словник Вебстер (с. 808) подає ширше визначення духовності людини: “Дух (лат. spiritus – дихання, мужність, душа, життя, від слова spirare – дихати) – розумна, нематеріальна і безсмертна частина людини; душа, на відміну від тіла, в якому вона знаходиться”. “Духовність – стан або якість *бути духовним; духовний характер; нематеріальність...*”. І загалом без психіки не було б і психології, або принаймні вона би займала “екстра-крайне” (Джеймс, 1902, с.223, Юнг, 1958, с. 121) місце серед природничих наук і продовжувала б існувати тільки у рамках філософських поглядів.

Екзистенціалізм як філософський напрямок прийшов на допомогу психологам у проведенні досліджень із вивчення людського існування. Екзистенціалісти вважали, що визнання людської сутності було їхнім головним завданням. Сковорода (1973) був одним із попередників екзистенціалізму. Він не тільки розумів, що суттю людської істоти є її духовність, але й підкреслював, що теорії та гіпотези мають цінність тільки тоді, коли вони *підтверджені життєвим досвідом*. Аналогічне спостереження в дослідженнях людської духовності зробив Адріан ван Каам (1975), який указав, що людська духовність виявляється в актах конкретної особи, які штовхають її до праці і досягнень. Причому таку діяльність можна зафіксувати і виміряти, що відповідає критеріям науки.

Отож людська сутність є настільки потужною, що може перевершити, підняти особистість вище своєї плоті, й тому пробуджує в

ній невидиму та духовну силу, яка володіє світом. Вона з особливою силою вирує всередині людини: розкішно винагороджує гідні акти і суворо карає аморальні кроки (Ролло Мей, 1953, с. 174–247).

ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТА КЕРІВНИЦТВО ВНУТРІШНЬОЮ ТРАВМОЮ

Після того, як людина виявить свою власну травму, вона потім шукає еманції – її походження, і переконавшись, що травма узалежнена від зовнішніх факторів – легко знаходить адекватну та відповідну допомогу. В країнах із розвиненим почуттям соціальної справедливості така допомога надходить від юридичних, промислових, економічних та соціальних сфер, а також від громадських організацій, профспілок й, за потреби, від системи правосуддя. Тому вкрай рідкісними є випадки, щоб такі ситуації вимагали інтенсивного і затяжного втручання психолога.

Практично центр людського життя завжди розвивається навколо відношення людини із самою собою, а також із близьким докільлям та далеким середовищем. Гайдеггер (1982, 1996) ставиться до цього як до *Eigenwelt, Mitwelt, Umwel* (*світ особистий або індивідуальний, навколишній світ та всесвіт*). Видається, що ставлення людини до світу і до самої себе не завжди є усвідомлюваним, відкритим, і тому недоступне для власних аналізів, розуміння й адекватного судження. Тим не менш, воно залишається дуже впливовим у почуттях людини, у її праці, самоповазі і самоцінностях й у підсумку в налагодженні персональної ритміки психічного здоров'я.

Карл Густав Юнг (1936) справедливо вказав на виняткову роль несвідомого в людині, особливо на неперехідну значущість потужного колективного несвідомого. Він також зазначив, що *несвідоме вимагає, щоб його присутність була визнана і відповідно опрацьована, причому без того, щоб навіть перетворити його у свідоме*. На доповнення Пол Тілліх (1962) у статті “Екзистенціалізм та психотерапія”, звертає увагу на те, що людина існує у процесі творення все своє життя. Вона позитивно “проявляє” себе тільки тоді, коли вибрала трансцендентні, досконалі, далекосяжні цілі, напрямки, конкретне значення ідентичності, витривалості і цілісності. Зрозуміло, що особа, як завжди, має на думці свої абсолютні *людські цінності*.

Григорій Сковорода (1995) зауважував, що, не зумівши відкрити своєї сутності, людина залишається “сліпою у власному домі”, тому що використовує свою власну особистість як інструмент, з допомогою якого оцінює своє середовище. Ця думка талановитого філософа заснована на тому, що людський “внутрішній світ” або “внутрішня людина” – невидимі, тому недоступні для п’яти органів чуття. Звісно, відчуття уможливають науковий підхід у науках про людину, які особливо поцінуються в наші дні. І ми не повинні недооцінювати досягнення науки чи наукової методології. Проте не потрібно замовчувати існування “внутрішньої людини”, тому що вона всюди суцільна в будь-якій живій і розсудливій людині.

Внутрішній світ людини не є ані млявим, ані пасивним, ані слабким; навпаки, він – динамічний, могутній і здатний підняти людину “до небес”, набагато вище людських фізичних здібностей і сил. Кожна особистість – субстанція творча, володіє богоподібною природою. Відтак і Небесний Творець вимагає від кожного з нас значущих дій, творчості, краси, добра, любові, справедливості, милості, а також захисту людської раси й особистої відповідальності.

Вищеназвані риси-якості є лише малою частиною вимог, які Творець ставить перед людьми, зобов’язуючи кожного до їх виконання. Біблія містить набагато більше вимог, що гідні людини (Глива, 2013). Однак значно більше таких вимог продиктовані внутрішнім голосом людини – Святим Духом! Тільки тоді цей внутрішній голос торжествує, коли людина насправді здійснюється, коли крокує шляхом, який був закладений Творцем, або, як писав Сковорода (Багалій, 1992), коли людина слідує за світлом, яке приведе її до власної гавані. Досягнення цього вже за життя пропонує заслужену нагороду для людини – внутрішню форму щастя.

Голос совісті ні на мить не залишає людину. Він перебуває з нею навіть уві сні. І коли людина, до наприкладу злодій, намагається сховатися від “внутрішнього себе”, то голос совісті “кричить голосно і жорстко”, вимагаючи, щоб вона стала на “правильний шлях”.

Барабаш та Уоткінс (2005 с. 209) цитують Рагінського (Raginsky 1963), який намагався донести до уваги професіоналів той факт, що половина всіх медичних захворювань є, ймовірно, функціональними (психологічно обумовленими), і що величезний спектр емоцій виражаються через фізіологічні процеси. Крім

того, психогенні чинники в даний час отримують усе більш широке визнання як такі, що відіграють значну роль в етіології різних органічних захворювань. Утома, скажімо, часто може бути психологічною, тому що внутрішні психічні конфлікти вичерпують енергію пацієнта. Занепокоєння і депресія можуть бути викликані турботою людини про своє здоров’я і тоді вона сама спричиняє ті чи ті фізичні симптоми. З пацієнтами цього типу часто важко працювати. Вони не бажають зіткнутися з основним емоційним значенням їхніх симптомів, тому що занадто суворі й категоричні.

Живучи в людському суспільстві, я повністю усвідомлюю, що читач може інтерпретувати вище написані рядки за зайве, непотрібне, тривожне або передчасне. Тому, навпаки, вважаю за важливе підкреслити, що ці думки є дуже доречними й актуальними.

Карл Густав Юнг (1917) попередив світ про небезпеку ядерної катастрофи, яка може принести руйнування на Землі. З часом стало ясно, що такий варіант подій є цілком можливою реальністю. Досить усього однієї “достатньо божевільної” людини, яка має доступ до ядерної зброї і... Земля горить! До того ж, зауважте, існує багато безвідповідальних людей в сучасному світі.

Психічні захворювання до недавнього часу були набагато рідшим явищем. Нині, на жаль, переважна більшість фінансово забезпеченого населення сильно страждає від психічних захворювань. Така ситуація може легко призвести до катастрофи.

У ЧОМУ ДОЦІЛЬНІСТЬ ГІПНОАНАЛІТИЧНИХ ПРОЦЕДУР?

Без доладних гіпноаналітичних процедур людина не може з’ясувати генези свого досвіду поза маргінесом самосвідомості. Тому велика частина *духовного конфлікту є внутрішньою і покрита несвідомим. Такий досвід надзвичайно потужно і сильно діє на пацієнта. Він також здатний затьмарювати реальність.*

Полковник австралійської армії з прекрасним вишколом у Дантун-академії, щиро обдарований фізичними, інтелектуальними та моральними рисами й достойним державним становищем, “відчуває” потребу тотально, включно із природнім життєвим даром, змінити образ себе із чоловіка на жінку! Без всесильної психічної потуги, сили духовної, про яку так яскраво говорить наш Григорій

Сковорода, неможливо зрозуміти цей та подібні життєві приклади. Осмілююся стверджувати, що гіпноз дещо відкриває віконце у таких неординарних випадках.

У тимчасовому світі все має початок і кінець. Це стосується також і людини. Тому є підстави шукати колодязь еманції травми людини. Я би зовсім не здивувався, якщо у рамках сучасного стану науки, під час пошуку причин травми, виявилось, що відповідальність несуть гени. Генетика, спираючись на комп'ютери й оптичні технології, намагається упрозорити генезу таких і подібних станів. Неврологи, ендокринологи і всі інші “соматологи” шукають відповіді на це дуже важливе питання. Можна тільки з пошаною приймати всі досягнення модерної медицини.

Почнемо з того, що Карл Густав Юнг (1960) виявив Аніма та Анімус у людській психіці, яка навряд чи пов'язана із “сома”. Напевно, це і є добрим місцем, щоб почати пошук “внутрішньої людини”. Будучи (1973) лояльним студентом-заочником Григорія Сковороди, я вважаю, що початок внутрішньої травми датує порушення внутрішнього голосу людини, що далі спричиняє порушення *своєї духовності або розуму*. Це часто проявляється завдяки “світловій хвилі повітря”, описаної Сковородою як “людський голос”, або яким-небудь іншим способом, який не може бути ясно і логічно визначеним (Чижевський, 1946). У будь-якому разі людина не знає причини свого стану, що має *компульсивний характер і не підлягає законам природної реальності*.

Аналогічний стан людини обговорювався Платоном (1974), який описав його як наявність “дикого звіра” в людині, який не може бути усунутий, приручений і рідко коли є контрольованим. Студенти факультету психології часто глибоко вивчали “несвідоме” в людині. Зигмунд Фройд, як відомо, приписував усю негативну природу несвідомому. Однак К. Юнг відводить йому похвальну роль, особливо “колективному несвідомому”, яке часто знаходить вирішення важливих “психічних і психологічних проблем”. Зі свого боку, Сковорода вживав терміни, подібно до Вільяма Джеймса, “позамаргінесне” (Джеймс, 1902, с. 223; Юнг, 19586, с. 121), причому не тільки як несвідоме з негативним відтінком, але замість цього він говорить про це як “*надсвідоме*”, котре являє собою оригінальне позначення цього поняття українською мовою (Сковорода, 1973, Глива 2006), яке просякнуте духовністю і показує людині правильний спосіб життя.

ПРАГМАТИЧНА ІНТЕРВЕНЦІЯ І ЛІКУВАЛЬНИЙ ПІДХІД

Обговорюючи внутрішню травму, основними питаннями для розгляду є її прояви, наслідки та лікування. Спираючись на свій особистий і професійний досвід, я хотів би у цій статті зосередитися на явищах, розумінні та лікуванні внутрішніх травм. Це, мабуть, найпоширеніший тип травматизму серед людей і, крім того, найбільш тривожний, дратівливий, докірливий і послідовно нав'язливий. Внутрішня травма всебічно розкриває ерозивний і мстивий характер, у тому числі й жахливі психосоматичні захворювання і навіть самогубства. Скажімо, коли травма, навіть найпотужніша, викликана зовнішніми чинниками, її походження відрізняється від внутрішньої травми. Та й результативно вона не супроводжує свою жертву завжди і скрізь упродовж життя.

Час, простір і життєві обставини дуже часто відіграють важливу роль у процесі лікування. Це особливо помітно під час використання гіпнозу в процедурах психотерапії. У свідомості жертв психічного травматизму зовнішня травма дуже рідко “осідає” в несвідомому. Тому історія хвороби пацієнта і генезис хвороби завжди корисні у відповідному лікувальному сценарії і в ситуаціях, коли стимул відсутній.

“ЧАС ЛІКУЄ РАНИ”

Часто психічна травма при правильному лікуванні втрачає свою руйнівну силу протягом відносно короткого часу. Іншим важливим моментом є те, що *час* генези такої травми здебільшого відіграє важливу роль у терапевтичному процесі. До прикладу, якщо людина травмована нещодавно, то здається, що вона рідко буде мати потребу звертатися до психотерапевта і використовувати “захисні механізми”, які стають компульсивною звичкою. Коли травма “старіє”, то, як загальне правило, вона розвиває деструктивний механізм захисту, який зазвичай вимагає уваги з боку терапевта.

Важливим для психотерапевта, безсумнівно, є наявність певної *концепції пацієнта*. Без такої концепції психодуховної сутності пацієнта терапевт “наосліп веде його до здоров'я”. Окрім того, дуже часто в таких ситуаціях терапевт не може досягти адекватного та належного успіху або, що ще гірше, здатний спричинити свіжу травму.

ЗНАННЯ ТЕРАПЕВТА І РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ЛЮДИНИ

Пол Тілліх (1962) доводить, що сутність, ядро і характер людини є необхідним, важливим і суттєвим знанням терапевта, котре деякою мірою дозволяє йому взяти “відповідальну” участь у процесі її лікування від психічного захворювання. Тому важливо розглянути матеріали всіх досліджень, пов’язаних з людською сутністю, у тому числі і знаменитого філософа Григорія Сковороди, який призивав “знайти людину в собі” (Сковорода 1995, Глива 2013, с. 357).

Складність питань належного дослідження людської сутності стає очевидною з перших сторінок нашої книги із теорії особистості. Читач побачить, що історія названих досліджень сягає “сивої старовини”. Моя думка тут така: як тільки започаткувалась самосвідомість, то й постало питання про людську сутність. Дослідники людської природи залучають найкращі уми, які тільки відомі науці, і серед них є екзистенціалісти і філософи, котрі присвячують свою роботу виключно темі людського ества.

Григорій Сковорода вказує, що Святе Письмо є книгою, яка розкриває людську природу, включаючи її духовність (Буття 1:27): “І сотворив Бог людину на свій образ; на Божий образ сотворив її; чоловіком і жінкою сотворив їх” (Буття 6:3): І сказав Господь: “Не перебуватиме дух мій у чоловікові назавжди, бо він також є тіло, й тому віку його буде 120 років” (Мудрість 15:10.11): “Серце його – попіл! Його надія – марніша пороку, життя ж його – ганебніше бруду! Бо він не визнав того, який його створив, і який вдихнув у нього творчу душу та вдмухнув у нього дух, що оживлює”.

Багато століть потому сучасні дослідники духовності також звернули свою увагу на ці поняття. Адріан ван Каам (1975, с. 347–369) навіть запропонував новий науковий метод дослідження духовності, із застосуванням якого він “відкриває вікно” для вивчення людської духовності та вимірювання її інтенсивності. Загалом науковий метод широко збагатив скарбницю досліджень природного світу. І справді, інтелектуальний світ має право пишатися своїми досягненнями, хоча ясно, що не всі його винаходи використовуються на благо людства, але багато з них поліпшили людську долю.

“Пізнай у собі людину” – гасло, якому славний любомудр Григорій Сковорода при-

святив усе своє працюване життя, – є досить древнім. Девіз: “Nosce te ipsum!” – “Пізнай себе!” – був відомим у стародавньому світі – написаний на передній частині храму Делфі як доказ того, що людство зрозуміло значення *самопізнання* навіть у ті далекі часи. Григорій Сковорода запозичив це гасло від професорів Київської академії, вважаючи, що головна мета самореалізації – це спробувати свої сили у практиці життя. Він був переконаний, що “досвід є батьком мистецтва, знання і звички, від яких усі науки, книги і мудрості почали процвітати” (Глива, 2013, с. 219).

Кожна думаюча людина, особливо в літньому віці, стикається з “Nosce te ipsum!” (Нлува, 2013, с. 53, 58, 219), чому філософи також присвятили багато зусиль. Ми знаємо, що Сократ “шукав людину” вдень зі свічкою в руці. Його філософії послідували Платон, Аристотель, Декарт, Руссо, Августин, Фома Аквінський і тисячі інших мудрославів. Англійські позитивісти, у тому числі Хобс і Локк, правильно вказали, що людина за допомогою своїх органів відчуття постійно знаходиться у процесі формування своєї особистості *протягом усього життя самосвідомості*. Тим не менше, їхнє гасло: “Nihil est in intellectu quod not apriori fuerit in sensu” (“В інтелекті людини немає нічого, щоб перед цим не було сприйняте органами сприйняття”) не знайшло ніякої підтримки серед онтологічних роздумів. Дослідники, які працювали у таборі позитивістів і вивчали людську сутність, наполягають, що глибокий колодязь з важливими й основоположними принципами людського життя є порожнистим на початку шляху (Аристотель “Tabula Rasa”). Але цей колодязь за життя продовжує формуватися і наповнюватися даними, які посилаються органами відчуттів, причому аж до останнього подиху людини.

Психологи стикаються з важливістю і складністю питання про сутність людини в усій його глибині, тому що донині жодна наука не спроможна запропонувати універсальну концепцію людини. Можливо, це і є причиною того, чому дослідники у пошуках “правди” методологічно поділені на натуралістів, гуманістів та онтологістів.

НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД

Натуралістичний підхід у своїх пошуках людської сутності заснований на доступних методах природничих наук. Їх реальність

обмежена інформацією, наданою п'ятьма органами відчуття, які можуть бути виміряні у часі та просторі. Водночас внутрішні переживання, такі як почуття, уява, мислення і моральні цінності, вважаються нижчими і вимагають перевірки за допомогою глузду та логіки.

Сутнісно натуралістичний підхід зводиться до емпіризму – до тенденції, що пояснюється теорією розпізнавання. Остання виступає проти раціоналізму і вважає чуттєвий досвід єдиним джерелом і критерієм знань, применшуючи значення логічного аналізу й теоретичних узагальнень. Рівень знань у цьому процесі виникає шляхом аналізу даних безпосередніх спостережень, які дозволяють керувати зовнішніми впливами і водночас уможливають передбачення явищ. Відповідно до цього методу мислення концепції, ідеї і внутрішні почуття не враховуються. Більше того, коли вони не підтримуються емпірично чи фактами, то вважаються помилками або ілюзіями. Натомість, на переконання натуралістів, ці методи є інструментом соціальної еволюції у процесі *виживання і самозбереження людства*. Тут, імовірно, найбільш послідовним був Чарльз Дарвін, Скіннер та інші дослідники і психологи бігевіоризму.

ГУМАНІСТИЧНИЙ ПІДХІД

Гуманісти поділяють погляди натуралістів, що цінності певною мірою є похідними від життєвого досвіду, природи і людського існування. Тим не менше, їхні погляди на людську природу відрізняються. Визнаючи, що людина може перевищувати свій власний біологічний потенціал, гуманісти вірять у людську трансцендентність, адже справді завдяки своїй інтуїції людина спроможна прийняти трансцендентну ідеальну субстанцію – Бога, що вказує на здатність людського розуму знати щось без попереднього досвіду. Як вважав Еммануїл Кант (1958), це щось є тим, що перебуває за межами свідомості і пізнання.

Однак гуманісти, як не парадоксально, не приймають Бога як життєздатний, фундаментальний і рушійний фактор. Замість цього вони обґрунтували *теорію самоактуалізації*. Відповідно до цієї теорії самореалізація людини відбувається під впливом мудрості її органів і фізіологічних інстинктів.

Окремо підкреслимо, що Григорій Сковорода був одним з ранніх філософів, які висунули теорію самоактуалізації людини (Хоткевич,

192; Костюк, 1988). Проте має місце істотна відмінність між поглядами Григорія Сковороди (1973) і згаданою теорією гуманістів, що полягає в головному: український філософ вважав, що людина досягає самореалізації тільки тоді, коли “пізнає себе”, або, іншими словами, виявляє божественність у собі: “ні тіло, ні тимчасове, ні одяг, ні попіл, а духовність”. Натомість гуманісти обстоюють тезу, що моральні цінності людини є похідними від її біологічних обдарувань. Відтак її самореалізація стимулюється природною тенденцією до зростання і до ототожнення з інтеграцією, психологічним здоров'ям, індивідуалізацією, творчістю та продуктивністю. Оскільки людина діє з метою досягнути особистісної інтеграції, спонтанного самоствердження і повної ідентичності, то вона прагне знати правду, звісно, на відміну від того, щоб діяти наосліп. Звідси очевидно, що гуманісти, як вказав Малколм Джівс (1968, 1976), ігнорують такі відомі людські риси, як агресія, деструктивність, ненависть, егоїзм, домінування, експлуатація, злочинність тощо. Вони вірять, що силою пам'яті, уяви, совісті, свідомості і розуму кожна особистість може піднятися вище своєї біологічної, себто земної, природи.

Так, власне, з'являється конфлікт, породжений антиномією, що викликана невід'ємними частинами людської сутності і зводиться до вічної боротьби між *матеріальним та ідеальним, між реальним і бажаним, між потенційним й актуальним*. Водночас існують переконання, що тенденції людської антиномійності не можуть бути придушені, а неусувно діють як джерело внутрішнього конфлікту людини, хоча й можуть бути об'єднані *силою любові, котра є позитивним рушієм навіть біологічної еволюції*. Принаймні зрозуміло, що любов рятує людину від суїцидних тенденцій і почуття самотності, зміцнює та єднає громади, гармонізує суперечливі тенденції всередині її внутрішнього світу і дозволяє самореалізовуватися, як також і прийняти власне навколишнє довкілля.

ОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Онтологи відкидають натуралістичні методи і погляди щодо пошуку людських цінностей, підкреслюючи, що значення і смисли є похідними від сутнісних структур буття. Джівс (1976) вказує, що людина відійшла від себе, що “ейдос” не може бути пізнаний просто шляхом спостереження чи з

допомогою логічних понять, тому що він існує і виявляється через інтуїтивний образ власної сутності людини.

Ідеалістичне розуміння людської сутності – результативний підсумок раціонального процесу, який є близьким, але не ідентичним до емпіричного наукового методу. “Ейдос” – частина або сегмент сутності буття, що вкорінений у цьому бутті, має об’єктивне, абсолютне і незалежне існування природних і формувальних факторів, нарешті може бути прийнятий шляхом логічного мислення та спостереження з використанням онтологічної інтуїції і розсудливості – *віри*, яка знову ж таки веде до самого буття. Звідсіля очевидно, що цінності є автономними, онтичними, адже насправді належать людській сутності й тому володіють імперативним характером морального права (Руссо, 2002). І тільки правильна реалізація людини приведе її до нагромадження вроджених знань своєї природи, благородство якої стає *основою людських цінностей*.

Григорій Сковорода (1973) зазначає, що всі відомі гіпотези варті уваги лише тоді, коли вони позитивно *перевірені життєвим досвідом*. Навіть людський розум здатний помилятися, у той час як голос Творця в людині ніколи не помиляється. Саме це є причиною, чому наш славетний філософ відрізняється від інших дослідників сутності людини. Він не тільки обстоює думку, що людина щаслива тоді, коли може *досягти самореалізації, самоактивізації і самовираження*, а й стверджує, що Творець Своім вічним голосом усередині людини слугує за орієнтир у її життєвому повсякденні, причому всюди і завжди.

Згідно з науковими критеріями, це, можливо, займе якийсь час перед тим, як знайдеться дослідник людської сутності, котрий зможе позитивно завершити виконання важливого завдання – неодмінно визначити саме таку онтичну сутність, тому що, як зауважив Адріан ван Каам (1975), *людська сутність є непроникна глибина*.

Отже, демаркаційна лінія між провідними поглядами на людську природу є вельми ясною. В даний час прихильники Дарвіна, хоча і у винятково ввічливій формі, але все ж таки визнають, що життя засноване на боротьбі за виживання: *виживають найбільш пристосовані, звідси: “homo homini lupus est”* (“людина людині вовк”). Прихильники гуманістичного підходу воліють сприймати людину як благородну істоту, і навіть готові визнати фактор любові, хоча й не в біблійному значен-

ні, але часто у спотвореному вигляді. Тим не менш, це не означає, що час, який психотерапевт проводить зі своїм пацієнтом, є даремно витраченим. Щоб уникнути блукань у темряві, терапевт повинен мати прототип здорової й одночасно тендітної людини, де його мета – відобразити шлях і мету пацієнтів, бо інакше непотрібна боротьба не принесе бажаного, здорового і відповідного прогресу. До того ж він має пам’ятати, що він не є ані вчитель, ані тренер, ані консультант, ані лікар. Він – людина, котра природно обдарована і навчена для того, щоб створити відповідні умови, у яких його пацієнт *перевіряє свої особисті ставлення до навколишнього середовища і до себе, водночас знаючи про власну відповідальність за прийняті життєві рішення*.

Люди, які зрештою приходять до психотерапевта, зазвичай перед цим отримали поради від членів сім’ї, друзів, пасторів чи лікарів. Часто їм були приписані ліки, які відповідають їхньому стану. Логічно, що вони очікують, і навіть вимагають, “певної поради і допомоги”. У результаті терапевтичної взаємодії вони часто розчаровані, коли їх недуг не викорінюється, а страждання і біль залишаються, або не отримують відповіді на їхні нагальні запитання. Ставлення такого пацієнта до свого психотерапевта викликає чи здебільшого провокує його на те, щоб перебувати в невизначеності і сумнівах до можливості створення позитивних терапевтичних стосунків, котрі є активатором лікувального процесу.

Люди настільки звикли до постійного інституційного “контролю”, – пише Григорій Сковорода, – що поняття довільної волі і відповідальності, які були даровані людям, стали їм чужими. Правничі інститути та уряд узурпували права та обов’язки, які природно належать індивідуально кожній людині. В Австралії навіть найближчі подружні стосунки, як і ставлення батьків до дітей (і навпаки), регулюються законодавством.

Державна адміністрація, яка несе юридичну відповідальність за умови життя громадян, захист їхніх громадянських прав та обов’язків, не повинна навіть насмілюватися узурпувати обов’язки і привілеї окремих людей і громадських одиниць – груп, організацій, рухів. Це відбувається тому, що, втративши їх, люди також втрачають свою людяність і *безвідповідально відтворюють* свою тваринність. Врешті-решт Творець подарував свободу волі тільки людині, але із цим кроком Він дав їй відповідальність, яка, на жаль, занадто часто

ігнорується в людському світі. При цьому найважливішим скарбом людської відповідальності, згідно з ученням Григорія Сковороди, є *послух голосу всередині себе, голосу Творця, голосу совісті!* Важливість “двох головних заповідей любові” не повинна бути зліквідована, а навпаки, має бути постійним вказівником, маятником і вчителем людини упродовж усього її життєвого шляху.

Григорій Сковорода цінував науковий підхід до вивчення природи людини, який відрізнявся від тих поглядів, котрі були не в змозі визнати переважання духовності у житті людини, яка, за його словами, є справжнім, оригінальним даром Творця і дана їй, щоб та сприймала Його за “Духовного Ректора” і дотримувалася Його настанов протягом всього особистого життя. Будучи прагматиком, філософ визнає, що люди, котрі притягнуті до “земного пилу”, наприклад, влади, слави, багатства, “палаців” і привілеїв, вважають, що вони знаходяться в конфлікті із собою і в такий спосіб вносять хаос і руйнівність усередину себе. Вони приєднуються до стада, яке потім нелегко залишити. У підсумку суперечність, що існує усередині будь-якої людини, одна з яких є конфлікт між ідеальним і реальним світами, не тільки її виснажує психодуховно, а й часто уводить її в оману.

ВНУТРІШНІ ТРАВМИ В КЛІНІЧНІЙ СИТУАЦІЇ

Отож Григорій Сковорода, Ван Каам та інші дослідники людської сутності стверджують, що тільки життєвий досвід здатний перевірити значущість теорії та гіпотези. На наше переконання, *зовнішня травма часто виліковується із зміною навколишнього середовища та із плином часу.* Крім того, відсутність факторів, які викликали травму, першочергово забезпечують можливість швидкого і повного психічного відновлення.

ВЛАСНИЙ ЖИТТЄВИЙ ПРИКЛАД

Щоб навести приклад внутрішнього виклику, який пронизує і прокладає шлях для всього життєвого циклу людини, я поділюся власною життєвою історією.

Кілька століть безперервного руйнування української національної ідентичності окупантами України спричинили те, що Україна навіть зникла з політичної мапи світу. Я, Євген

Глива, виріс у патріотично свідомій сім'ї. Тому, скажімо, природно, що мій батько був українським воїном під час першого визвольного руху та членом Української Військової Організації (УВО). У ранньому віці я приєднався до дивізії Молодіжної Організації Українських Націоналістів (ОУН), метою якої було відродження суверенної української держави. Після цього я пройшов секретний навчальний курс, і пізніше мене було послано на завдання до нацистської армії, щоб дізнатися про їх методи і засоби боротьби із визвольним націоналістичним рухом, а також забрати зброю та інші речі, потрібні для роботи Української Повстанської Армії (УПА).

Там мені пощастило на власні очі побачити, де німецькі війська ховали свої ракети, якими вони тероризували Лондон. З цією секретною інформацією я повертався до УПА, коли агенти гестапо захопили мене в полон. На мені випробували всі тортури, які Третій Райх застосовував до своїх ув'язнених у в'язницях і концентраційних таборах і які були вкрай жорстокими через те, що мене підозрювали у шпигунстві.

Без того щоб дати докладний звіт про тортури, які випробовувалися на мені, я хотів би запевнити читача, що вони були жахливі, болючі і нелюдські, були екстремальними і супроводжувалися щоденними *зовнішніми травмами.* Проте я вистояв. Півроку після виходу з концтабору я був відновлений фізично і розумово, відчував себе чудово. Деякий час по тому, коли був студентом права та економіки, я несподівано зустрів офіцера гестапо, який допитував мене у Краківській в'язниці Монтелюпих. Він не міг повірити, що я не збирався повідомляти про нього військовим властям США і, звісно, жив у постійному страху судового покарання. На додаток до цього, він *постійно мав невпинні і вагомні закиди до власної совісті,* про що розповів мені в деталях через десять років після того, як допитував мене у в'язниці Кракова.

Тут я хотів би також відзначити, що німецький парламент реабілітував німців, які “підкувалися” ув'язненими в нацистських в'язницях і таборах. Замість цього, вони перенесли всю відповідальність на нещасного Івана Дем'янюка, колишнього громадянина СРСР, охоронця в концентраційному таборі, обвинуваченого німецькою владою у винищенні єврейського народу.

Дипломатія і юриспруденція є дивними і страшними речами: сучасна Німеччина сьогодні

ні – це найкращий друг Ізраїлю. Можна було б серйозно розглянути той факт, що наприкінці свого життя, головний охоронець фюрера заявив, що він не читав “Моя боротьба” (“Mein Kampf”) Адольфа Гітлера, на основі якої, шляхом плебісциту, Гітлера було обрано керувати урядом Німеччини на посаді Канцлера, а отже фактично – президента держави. Німеччина виплачує компенсацію шести мільйонам жертв. Водночас українські селяни, підкоряючись своєму голосу совісті і з християнських та людських мотивів, захистили велику кількість єврейського народу. В результаті багато тисяч селян загинули вдома, на рідній землі. Однак вони рідко, якщо взагалі коли-небудь, згадуються як герої з боку ізраїльського уряду. “Людино, прокинься!” – закликає Григорій Сковорода.

Протягом десятків років своєї практики як психотерапевт я зустрів сотні генетично зумовлених *внутрішніх травм*, які часто покриті пилом минулого часу, психосоматичними захворюваннями, захисними механізмами і несвідомим. Деякі з них були пов’язані із зовнішніми травмами з метою досягнути “духовного полегшення”. Кілька клінічних випадків, що вже були опубліковані у фахових журналах, процитую нижче.

ХЛОПЧИК ІЗ РЕВМАТОЇДНИМ АРТРИТОМ

У 1950 році лікар-ревматолог запитав мене: чи можу я за допомогою гіпнозу допомогти 13-річному підліткові контролювати свій біль, який був викликаний ревматоїдним артритом. Прогноз пацієнта у його юному віці був дуже поганим. Щонайкраще його чекала схильність до знеболювальних, недовгий шлях отримання освіти і навіть загроза короткого життєвого шляху. На доповнення до болю, тіло пацієнта було дуже деформоване, що викликало в мене “людське співчуття” й особливу симпатію. І це зрозуміло: як психолог я лікував “людину”, а не “хворобу”. Однак, тому що мене попросив і ревматолог, і пацієнт, я не міг проігнорувати їхні побажання.

Діти особливо здатні швидко впадати у глибокий транс. Моя перша сесія з ним підтвердила, що він є “сомнамбуліст”. Працюючи над можливістю порушити причини його травми, які, могли би змусити його досягнути абреакції занадто рано в терапевтичному процесі, ми провадили досить довгі бесіди, з яких я дізнався деякі речі про його життя. Проте найголовніше, нам вдалося вибудувати

ідеальні психотерапевтичні стосунки. Я дійсно відчував, що він хотів мене бачити якомога швидше і якомога частіше.

Загалом же я зіткнувся з дуже важливими і небезпечними можливостями, які потребували серйозного розгляду: по-перше, передчасна відмова захисного механізму (характерний біль ревматоїдного хвороби) у травмованої особи могла викликати психоз чи інші, ще більш серйозні, психічні розлади; по-друге, вкрай були вірогідні негативні наслідки, коли спочатку пацієнт неспроможний виконувати свої постгіпнотичні сугестії, далі він відчуває почуття провини перед своїм психотерапевтом, тому що не в змозі виконати те, чого він не знає. І це має місце в ситуації, коли сомнамбуліст переживає стихійно повну амнезію про все, що відбувається у трансі.

Під час чергової сесії я вирішив підготувати його до процесу лікування. Я навчив його, як тримати себе і лишатися в глибокому трансі, під час якого він залишався відкритим сугестії, а гіпнотичні втручання мали лікувальний ефект, хоча відчував заніміння пальців правої руки. Цей метод, відомий як “рукавичка анестезії”, був освоєний юним пацієнтом протягом короткого періоду часу. В ході наступної сесії я навчив його, як позбавитися болю в деяких частинах тіла, використовуючи оніміння руки і дозволяючи при цьому, щоб інші частини його тіла до певної міри залишали допустимий біль. Під час наших подальших сесій він по-дитячому, не висловлюючи себе вербально, продемонстрував мені свої здібності самогіпнозу і процедури самолікування та з гордістю довів мені свою здатність контролювати біль.

Я повинен визнати, що його прогрес був приємним і несподівано раннім сюрпризом. Я бачив, що він набув сильної прихильності до мене, завжди намагався вирватися вперед і просив, щоб мати наступні сесії якомога швидше.

Під час однієї з наших інтенсивних гіпнотерапевтичних сесій, в той час як він був у трансі, я наважився запропонувати йому межову ситуацію: “він здатний знайти і зрозуміти причину своєї хвороби” і “він із задоволенням поділиться зі мною своїми висновками”. Пізніше, коли ми говорили телефоном, він зажадав якомога швидше побачити мене, натякнувши, що має щось розповісти, але хотів поговорити тільки зі мною. Чекаючи можливого одкровення про генезу його травми, я запропонував йому поділитися своїми думками зі мною лише тоді, коли він знаходиться у

трансі, з чим він погодився. Під час своєї наступної сесії він почав плакати і кричати “Ні... Ні... Це не я...”.

Отож під час абреакції, що супроводжувалася сильними емоціями, він знову пережив трагічний епізод зі свого життя, коли після купання в річці він повернувся додому без свого молодшого брата. Після того, як поліція повідомила його матір, що молодший брат потонув, мати сказала у сльозах: “Ти його втопив”. Вочевидь материнський докір став для хлопця внутрішньою духовною травмою, тому ревматоїдний артрит служив йому захисним механізмом проти жахливого почуття провини. Донині вже доросла людина, про яку мовилось, є повністю здоровою і сильною; крім цього, це дідусь п’яти онуків.

ІСТЕРИЧНА СЛІПОТА

Мій наступний клінічний випадок є типовим для внутрішніх психічних травм. Він був раніше опублікований під назвою “Істерична сліпота” (Глива, 2008).

Дуже приємна 40-річна жінка, мати трьох дітей, раптово втратила зір і була сліпа протягом 8 місяців. На цьому етапі вона лікувалася в університетській оптичній лікарні психіатрами, які зв’язалися зі мною з приводу гіпно-терапевтичного втручання. Моя дружина (яка мала диплом лікаря й тому намагалася зберегти мою професійну позицію) благала мене не приймати цю справу. Її аргументація була зрозуміла: якщо кращі фахівці Австралії не могли вилікувати ту жінку, то в мене немає ніяких шансів, щоб врятувати її взагалі. Психіатри запевнили мене, що я нічим не ризикую, і в результаті чоловік і син привели її до мене.

Це була звичайна місцева родина. Чоловік працював на залізниці і був ревним католиком, саме тому весь його прихід молився за успіх лікування його жінки. Чоловік сказав мені, що його дружина раніше пройшла різні медичні тести та огляди. Він розказав психіатрам про все, що знав, чув і думав, а також постійно запевняв, що вона не могла зробити нічого поганого, щоб заслужити “таке суворе покарання.”

Підозрюючи, що вона, можливо, мала важку внутрішню травму, я готував її до гіпноаналітичної процедури. Згодом я провів двогодинні сесії з коротким інтервалом між ними, зануривши її у поглиблений транс за допомогою узгоджених сигналів, і тому я продовжив проводити аналіз наступним чином.

Для додаткового огляду я вирішив використати техніку автоматичного письма, що виключає відповідальність суб’єкта. Серед низки нейтральних питань, які я задав, було й таке: “чи може рука написати, що викликало сліпоту?” І рука писала: “смерть”. Зауважу, що, крім деяких успішних похоронних бюро в Америці та Австралії, смерть не приносить радості нікому, більше того, вона приносить страх і занепокоєння лікарям. Знаючи, що в її родині не було ніякої смерті, я продовжував запитувати “руку”: “чия смерть?” Відповідь була “Пітера” (син пацієнтки).

Пізніше я дізнався, що син моєї пацієнтки, Пітер, скаржився на біль у спині. Хірург-ортопед виключив будь-які порушення в скелеті хлопчика, і направив його до уролога, який назначив певні тести з патології. Мати мусила дізнатися про результати у відповідного фахівця в призначений день. Вона приїхала в лікарню, щоб консультуватися з фахівцем раніше, ніж їй було призначено, і дуже нервувалася. Це помітив молодий лікар, котрий запитав її: “чи може чимось допомогти?”. І тут стався ятрогенний артефакт, який, на жаль, доволі часто явище в Австралії. Лікар витяг медичну карту Пітера і з серйозним виразом обличчя запитав жінку про хворобу сина. У цей момент вона відчула, що може бути серйозна загроза для здоров’я її сина. Через хвилину уролог увійшов і в кількох словах розповів їй, що з Пітером усе добре. Вона повернулася додому і наступного дня раптово втратила зір.

Під час абреакції моя пацієнтка, ридючи, повторила: “Я не можу *бачити*, щоб Пітер помер!” Питання було поставлене так: “коли, як і чому вона почала відчувати страх смерті сина?” Тут я звернувся до теорії особистості Карла Роджерса, яку я знаю досить добре. На думку останнього, організм людини має здатність інтуїтивно відчувати загрозу і спонтанно реагувати на загрозу обороною, навіть, коли немає об’єктивних доказів очевидної загрози. “У деякому сенсі досвід може бути зрозумілий як загроза і не допускати до усвідомлення, тому людина ні разу не усвідомила його, бодай на мить... Таке спостереження підтримує нашу клінічну і теоретичну гіпотезу, що людина може не допускати досвід до усвідомлення, навіть не будучи свідомою про нього” (Роджерс, 1951, с. 506–507).

Як терапевти ми повинні добре розуміти: все, що терапевт думає або знає, не завжди збігається з думками чи знаннями його паці-

ента. Тому мені довелося витратити якийсь час, щоб заохотити пацієнтку, протиставити думку фахівця думці молодого лікаря. Це протистояння призвело її до “усвідомлення”, що вона зрозуміла молодого лікаря так, наче той передбачив серйозну хворобу або навіть смерть її сина.

ВИСНОВКИ

1. Лонгітюдні дослідження однозначно схвалюють аргументи, що травматичні ушкодження, домінуючи у внутрішньому світі, шкодять людській психіці, що в кінцевому підсумку вимагає психотерапевтичної інтервенції.

2. Коли маємо справу з травматичним досвідом особи, слід диференціювати його на зовнішній і внутрішній.

3. Зовнішні травми швидше і легше підлягають лікуванню, і часто успіхи в цьому можна досягнути і без психотерапевтичної інтервенції.

4. Внутрішня травма психологічно завжди і скрізь перебуває з людиною, тому має глибокий і постійний вплив на неї.

5. Треба безсумнівно визнати, що внутрішня травма є духовною за своєю природою, залишається несвідомою для пацієнта. Тому майстерна гіпноаналітична техніка становить ефективну форму його лікування як особи, котра страждає від психічних розладів.

REFERENCES

Aristotle. (1976). *The Nicomachean Ethics*. Translated by J.A.K. Thomson. Middlesex: Penguin Books. (Аристотель (1976). *Нікомахова етика*.)
 Audi, R. (1996). *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, Cambridge University Press. (Ауді, Р. (1996). *Кембриджський словник філософії*.)
 Bahalii, D. (1992). *Ukrainian Travelling Philosopher, Hryhorii Skovoroda*. Kyiv: Oriy. (Багалій, Д. (1992). *Український мандрований філософ Григорій Сковорода*)
 Chyzhevsky, D. (1946). *Essays on the History of Philosophy in Ukraine*. Munich: Lectures on philosophy at Ukrainian Free University. (Чижевський, Д. (1946). *Нариси з історії філософії в Україні*.)
 Heidegger, M. (1982). *Fragen an sein Werk*. Ditzingen: Reclam. (Гайдеггер, М. (1982). *Питання роботи*.)
 Heidegger, M. (1996). *Basic Writings*. London: Routledge. (Гайдеггер, М. (1996). *Основні твори*.)
 Hlywa E. & Dolan. L. (2010-1011). *Spirituality, Hypnosis and Psychotherapy: A New Perspective*. Australian Journal of Clinical and Experimental Hypnosis, 38(2)–39(1), 111-127. (Глива, Є. & Долан, Л. (2010-1011). *Духовність, гіпноз і психотерапія: новий погляд*.)
 Hlywa, E. (2006). *Ontological theory of personality based on the writings of Hryhorii Skovoroda*, Kyiv, Ukraine: КММ. (Глива, Є. (2006). *Онтологічний образ людини у творчості Григорія Сковороди*.)

Hlywa, E. (2008). *Spontaneous and Induced Abreaction*. Australian Journal of Clinical and Experimental Hypnosis, 36(2), 78–92. (Глива, Є. (2008). *Спонтанна і вимушена абреакція*.)
 Hlywa, E. (2013). *Discover Happiness Within Yourself*. Sydney: Self-published. (Глива, Є. (2013). *Відкрийте щастя в собі*.)
 Jeeves, M.A. (1968). *The Scientific Enterprise and Christian Faith*. London: Tyndale. (Дживс, М.А. (1968). *Вчена діловитість і християнська віра*.)
 Jeeves, M.A. (1976). *Psychology and Christianity: The view both ways*. Leicester: Inter-Varsity Press. (Дживс, М.А. (1976). *Психологія і християнство: погляд в обидві сторони*.)
 Jung, C.G. (1917). *Collected papers on analytical psychology*. New York: Moffat, Yard & Co. (Юнг, К. Г. (1917). *Збірник статей з аналітичної психології*.)
 Jung, C.G. (1936). *Modern Man in Search of Soul*. New York: Harcourt. (Юнг, К. Г. (1936). *Сучасна людина в пошуках душі*.)
 Jung, C.G. (1958a). *Psychology and Religion*. Collected Work, Vol. 11, Princeton University Press. (Юнг, К. Г. (1958a). *Психологія і релігія*.)
 Jung, C.G. (1958b). *The Spirit of Psychology*. In W. Burnett (Ed.), *This is my Philosophy*. London: George Allen & Unwin. (Юнг, К. Г. (1958b). *Дух психології*.)
 Jung, C.G. (1960). *Collected works*. Princeton: Princeton University Press. (Юнг, К. Г. (1960). *Зібрання творів*.)
 Kant, I. (1958). *Critique of Pure Reason*. New York: The Modern Library. (Кант, І. (1958). *Критика чистого розуму*.)
 Khotkevych, H. (1921). *Hryhorii Savych Skovoroda*. Sydney: Surma. (Хоткевич, Г. (1921). *Григорій Савич Сковорода*.)
 Kostyuk, H. (1988). *Elements Dialectics in Psychological views of Skovoroda*. Kyiv: Soviet School. (Костюк, Г. (1988). *Елементи діалектики в психологічних поглядах Сковороди*.)
 May, Rollo (1953). *Man's Search for himself*. A Delta Book, New- York. (Май, Ролло (1953). *Людина в пошуках себе*.)
 Plato (1974). *The Republic*. Middlesex: Penguin Books. (Платон (1974). *Республіка*.)
 Rogers, C.R. (1951). *Client-Centred Therapy*. Boston: Houghton Mifflin Co. (Роджерс, К.Р. (1951). *Клієнт-центрована терапія*.)
 Romenets, V. A. (1983). *Історія психології Стародавнього світу і Середніх віків*, Kyiv: Vishcha Shkola – *The History of Psychology of the Ancient World and Middle Ages*. Kyiv: Higher School.
 Rousseau, J.J. (2002). *The Social Contract and The First and Second Discourses*. (Ed.) Susan Dunn. New York: Vail-Ballou Press. (Руссо, Ж. Ж. (2002). *Суспільний договір; перші і другі дискурси*.)
 Russell, B. (1971). *History of Western Philosophy*. London: Unwin University Books. (Рассел, Б. (1971). *Історія західної філософії*.)
 Sartre, J.P. (1948). *The Emotions: Outline of a Theory*. New York: Philosophical Library. (Сартр, Ж.П. (1948). *Емоції: начерк теорії*.)
 Sartre, J.P. (1956). *Being and Nothingness: An essay on phenomenological ontology*. New York: Philosophical Library. (Сартр, Ж.П. (1956). *Буття і ніщо: есе про феноменологічну онтологію*.)
 Skovoroda, H. (1973). *Сковорода Григорій. Повне зібрання творів*. Київ: Наукова думка. (*Complete Works*)

of Hryhorii Skovoroda in two volumes (Ukrainian language). Kyiv: Scholarly Thoughts).

Skovoroda, H. (1995). *Discover human being in yourself*. Transl. by M. Kashuba, transl. of poetry by V. Voitovych, Lviv: Svit. (Григорій Сковорода. *Пізнай в собі людину*, 1995, Видавництво "Світ", Львів; переклад М. Кашуба та В. Войтович.

Thatcher, Virginia S. (1980). *The New Webster Encyclopedic Dictionary*. Consolidated Book Publishers, Chicago. (Тетчер, Вірджинія С. (1980). *Новий Вебстер: енциклопедичний словник*.)

Tillich, P. (1952). *The Courage to Be*. New Haven: Yale University Press. (Тілліх, П. (1952). *Мужність бути*.)

Tillich, P. (1953). *Systematic Theology*. Chicago: University of Chicago Press. (Тілліх, П. (1953). *Систематичне богослів'я*.)

Tillich, P. (1954). *Love, Power and Justice*. New York: Oxford University Press. (Тілліх, П. (1954). *Любов, сила і справедливість*.)

Tillich, P. (1955). *Biblical Religion and the Search for Ultimate Reality*. Chicago: University of Chicago Press. (Тілліх, П. (1955). *Біблійна релігія і пошук вищої реальності*.)

Tillich, P. (1958). *The Dynamics of Faith*. New York: Harper & Brothers. (Тілліх, П. (1958). *Динаміка віри*.)

Tillich, P. (1959). *Theology of Culture*. New York: Oxford University Press. (Тілліх, П. (1959). *Теологія культури*.)

Tillich, P. (1962). *Existentialism and Psychotherapy*: In H.M. Ruitenbeek (Ed.) *Psychoanalysis and Existential Philosophy*, pp. 3-16. New York: E. P. Dutton & Co. (Тілліх, П. (1962). *Екзистенціаліст і психотерапія*: В Руйтенбек Г.М. (ред.). *Психоаналіз та екзистенційна філософія*.)

van Kaam, A. (1969a). *Existential Foundations of Psychology*. New York: Image Books. (ван Каам, А. (1969а). *Екзистенційні основи психології*.)

van Kaam, A. (1969b). *Personality Fulfilment in the Religious Life*. Denville, New Jersey: Dimension Books. (ван Каам, А. (1969b). *Досягнення особистості в релігійному житті*.)

van Kaam, A. (1975). *In Search of Spiritual Identity*. Denville, New Jersey: Dimension Books. (ван Каам, А. (1975). *У пошуках духовної ідентичності*.)

АНОТАЦІЯ

Глива Євген.

Гіпнотерапевтична інтервенція у глибини людської психіки: джерело внутрішньої травми та її вплив на людину.

Характер травми широко обговорювався, аналізувався та вивчався в науковій літературі. В цій концептуальній статті нами детально висвітлені психологічні зміст та особливості впливів зовнішніх і внутрішніх травм на людину. Доведено, що внутрішня травма підживлюється духовністю особи, тобто її здатністю мати у житті ідеали і високі цінності та реалізувати прагнення або намагання їх отримати. Загалом аргументовано, що духовне порушення людської цілісності

може бути викликано і зовні (з боку оточення), і внутрішньо (самою особистістю). Зовнішньо викликані духовні порушення чи травми можуть бути усунути завдяки зліквідуванню зовнішніх сил або стресу, таких як фізичні, соціально-економічні, групові чи особисті сторонні напади або факти надмірного тиску. Натомість внутрішня травма є набагато складнішою для вилікування, тому вимагає кваліфікованих і концентрованих професійних зусиль для того, щоб з'ясувати генезу травми, виявити її причини і чинники й у підсумку застосувати адекватну психоаналітичну техніку роботи з пацієнтом. Внутрішньо викликане духовне порушення – це здебільшого травма, що часто прихована в несвідомому і неабияк загрожує психічному здоров'ю людини. Її руйнівний вплив послаблюється, коли вона стає активною й усвідомленою, або добре знаною жертві. У роботі також подаються результати авторських тематичних досліджень і висновується, що гіпноаналітична техніка є належною формою лікування в психотерапевтичному керуванні процесом зодолання пацієнтом власної внутрішньої травми.

Ключові слова: людська психіка, гіпнотерапія, гіпноз, психотерапія, внутрішня травма, сутність людини, пацієнт.

ANNOTATION

Glyva Eugene.

Hypnoterapeutic intervention in the depths of the human psyche: the source of internal trauma and its impact on a person.

The nature of trauma has been widely discussed, analysed and researched in the literature. In this conceptual paper the authors elaborate on the influences of external and internal traumas on the human being. The authors propose that internal trauma is fuelled by the spirituality of the human being, spirituality being defined as the human capacity for having ideals in life and striving or labouring in pursuit of them. Spiritual violation of the human being could be caused externally or internally. Externally caused spiritual violation or trauma could be dealt with through the possibility of the removal of external forces or stressors such as physical, socioeconomic, group or personal attacks. Internal trauma is much more complex to heal and requires skilled and concentrated effort for psychological professionals to uncover the genesis of the trauma, expose it and apply a healing analytical process. Internally caused spiritual violation or trauma is often hidden in the unconscious. It is frequently too threatening to the ego of the human being when it becomes actively and consciously visible or knowledgeable to the victim. The authors provide case studies and conclude that hypnoanalytic technique is an appropriate form of treatment in the psychotherapeutic management of internal trauma.

Key words: human psyche, hypnotherapy, hypnosis, psychotherapy, internal trauma, human being, patient.

Надійшла до редакції 25.12.2017.

Підписана до друку 26.01.2018.

Бібліографічний опис для цитування:

Глива Є. Гіпнотерапевтична інтервенція у глибини людської психіки: джерело внутрішньої травми та її вплив на людину / Євген Глива // Психологія і суспільство. – 2018. – №1–2. – С. 131–142.